

פתרון הלכטכני לבישולי גוים

הרב ישראל רוזן זצ"ל

הצגת הבעיה

בעיית איסור בישולי נכרים מחריפה והולכת בדור האחרון, במיוחד במטבחים ציבוריים. מציאות הווחת היא שעובדי המטבח הם נכרים, וכידוע יש איסור לאכול מתבשיליהם, כפי שנפסק ב'שלחן ערוך'¹:

דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים, שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בישולי עובדי כוכבים.

כאשר הבישול נעשה בבית ישראל, המחבר נוטה לאסור, והרמ"א מתיר בדיעבד:

יש מי שמתיר בשפחות שלנו, ויש מי שאוסר, ואפילו בדיעבד. הגה: ובדיעבד יש לסמוך אדברי המתירים...

קולא זו אינה מקובלת לכתחילה בקרב נותני הכשרות בישראל, ומשגיחי הכשרות נדרשים לוודא שהמזון אינו מתבשל באיסור 'בישולי נכרים'. לשם כך, בפועל מסתפקים בכך שיהודי ידליק את האש, כמבואר להלן בפרק הבא, ואחר כך יכול הנכרי להניח את הסיר או להכניס לתנור וכדומה.

כיום במטבחים ציבוריים רבים אין מבשלים על אש פתוחה אלא במתקנים חשמליים למיניהם. הללו מופעלים במחי-יד, בסיבוב כפתור או לחצן הפעלה. במצב זה יש בעיה קשה של אי יכולת פיקוח. מי ערב לכך שגם אם יהודי הפעיל את התנור או את הסיר החשמלי – הנכרי לא כיבה אותו לאחר מכן והפעילו מחדש, ומעשה היהודי הסתלק לו?! הבעיה מחריפה יותר במשטחי חימום אינדוקציה, שבהם גם אם יהודי לוחץ על כפתור הפעלה, אין המשטח מתחמם. עצם הנחת הסיר או המחבת (שיש להם תחתית מחומר מיוחד, מתכת-מגנטי), הם שגורמים לסגירת המעגל החשמלי וליצירת החימום בהספק גבוה ובמהירות. נושא תנורי האינדוקציה ידון להלן, בהמשך המאמר.

במכון 'צומת' אנו שוקדים על פיתוח מנגנון אלקטרוני שיאפשר השגחה ופיקוח. המכשיר יבטיח הפעלה ראשונה על ידי יהודי וכן יגרום למניעת הכיבוי של מתקן החימום והפעלתו שנית בלא המשגיח, וכפי שיבואר ויתואר להלן.

1. יו"ד סי' קיג סעי' א.

א. מנהג 'השלכת קיסם' על ידי יהודי

בשו"ע² ישנה מחלוקת בין המחבר לבין הרמ"א בנוגע להדלקת התנור על ידי גוי:

אין שגירת (פי' הבערה) התנור מועלת [= ע"י ישראל] אלא בפת, אבל בשאר המתבשלים אין שגירת התנור ולא הדלקת האש מעלה ומוריד, אלא ההנחה דווקא. לפיכך הרוצה לכשל במחבת בתנור של עובד כוכבים, צריך שיתן ישראל המחבת לתוך התנור, למקום הראוי להתבשל בו.

הגה: ויש חולקין וסבירא להו דהדלקת האש או חיתוי בגחלים מהני לענין בישול כמו לענין פת, וכן נוהגין³. וי"א דאפילו לא חיתה ישראל ולא השליך שם קיסם, רק שהכותית הדליקה האש מאש של ישראל, שרי⁴.

עניין השלכת הקיסם על ידי ישראל נאמר באפיית פת⁵:

הדליק עובד כוכבים התנור ואפה בו ישראל, או שהדליק ישראל ואפה עובד כוכבים, או שהדליק העובד כוכבים ואפה העובד כוכבים ובא ישראל וניער האש מעט, הרי זה מותר. ואפילו לא זרק אלא עץ אחד לתוך התנור, התיר כל הפת שבו, שאין הדבר אלא להיות היכר שהפת שלהן אסורה. ואם נפח באש היו כחיתוי⁶.

הוא אומר, נחלקו המחבר והרמ"א האם הבערת האש או השלכת קיסם על ידי ישראל לפני הנחת הקדרה על ידי נכרי או חיתוי האש על ידי ישראל – די בהם להוציא מכלל בישולי נכרים. בפועל, מרבית הרבנויות ונותני הכשרות בישראל (ובעולם?) מסתפקים ב'השלכת קיסם', כדעת הרמ"א, במטבחים ציבוריים - כמו בתי מלון, בתי חולים, בתי אבות ומוסדות נוספים. והנה גם הגר"ע יוסף זצ"ל, שהחזיר עטרת מרן בעל ה'שלחן ערוך' ליושנה, מקל במטבחים ציבוריים. כך כתב בשו"ת 'יחווה דעת'⁷:

שאלה: בתי מלון ומסעדות שבהם יש משגיח מטעם הרבנות הראשית המקומית, ויש להם תעודת כשרות, ברם הטבח שמבשל את התבשילים במקומות אלו הוא ערבי, אלא שהסקת האש של תנורי הבישול והאפיה נעשית על ידי ישראל, שהוא המשגיח

2. שם סעי' ז.

3. הגהות ש"ד ובארוך ובמרדכי פא"מ.

4. או"ה שם בשם מהר"ם.

5. שם סי' קיב סעי' ט.

6. טור סימן קי"ג ובאגור בשם ר"י מולין והוא בתשובת מהרי"ל.

7. ח"ה סי' נד.

על הכשרות, האם מותר לאכול מתבשילים אלו, ללא חשש איסור בישולי גוים?

ולאחר תשובה ארוכה, מסכם הגרע"י זצ"ל:

גם הספרדים ובני עדות המזרח יש להם על מה שיסמוכו להתארח ולאכול בבתי מלון ובמסעדות הכשרים על ידי השגחת הרבנות המקומית, אף על פי שהטבח שמבשל התבשילים הוא גוי, כיון שישראל הוא המשגיח על הכשרות מדליק בעצמו את האש של תנורי הבישול והאפיה. (ואם כיבו את האש, צריך להזהר שישראל יחזור וידליקנה). והמחמיר על עצמו תבוא עליו ברכה.

בנו, הראשל"צ הרב יצחק יוסף נר"ו, מסכם את הפסק ואת הרקע ההלכתי לו, כדלהלן⁸:

מי שמיקל במקומות ציבוריים באופן הנזכר, ובפרט אותם הבאים מחוץ לארץ להתארח בבתי מלון בארץ ישראל, יש להם על מי שיסמוך, מכמה ספיקות; [א] שמא הלכה כהסוברים שדי בכך שהישראל מדליק את האש. [ב] ואפילו אם תאמר כהסוברים שהישראל צריך להניח את הקדרה על האש, שמא הלכה כהסוברים שאין איסור בישולי גויים אלא בבית הגוי, אבל אם הגוי בא אצלנו ובישל אין איסור בישולי גויים. [ג] ואף אם תמצא לומר שגם בזה יש איסור בישולי גויים, שמא פועל גוי שהוא שכיר של הישראל ידו כבעל הבית, ואין בזה משום בישולי גויים. [ד] ושמא כל שאופה לרבים ולא לצורך אדם מסויים אין בו איסור בישולי גויים.

ב. בעיות השגחה ופתרון הלכטכני

כאמור בהקדמה, קשה מאוד להשגיח על יישומה של הדרישה ההלכתית להפעלת מתקן החימום על ידי יהודי. בתנורים עם אש פתוחה ניתן היה להשגיח שיהודי ישליך קיסם בבוקר והאש תישמר במשך כל היום. גם אם האש מעט התעממה, אם עדיין בכוחה לבשל משהו, הרי זה נחשב כאילו היהודי הדליק, ומכאן ואילך יכול הנכרי לבשל בתנור זה. דא עקא, תנורים חשמליים וציוד נוסף, כמו מחבתות וסירים חשמליים, לא ניתן לפקח על השארתם דולקים במשך כל היום. גם אם יש בהם אפשרות לווסת את עוצמת גוף החימום ולהותירו בעוצמה נמוכה, הנכרי יכול לכבות ולהדליק במשך היום פעמים רבות, וה'קיסם' שהוטל על ידי היהודי כבר נמוג ונשכח...

ג. 'נר תמיד'

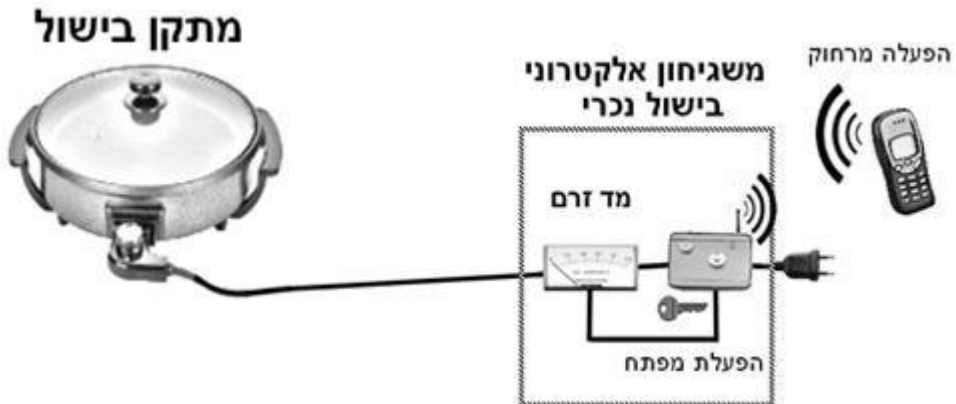
רבנויות אחדות המפקחות על הכשרות בבתי מלון, במסעדות ובמוסדות שונים, הציעו

8. 'ילקוט יוסף', קיצור שלחן ערוך, סי' קיג סעי' ד.

להתקין בתנורים גופי חימום קטנים קבועים, הדולקים יומם ולילה. יהודי ידליק אותם פעם אחת, ומכאן ואילך ייחשב התנור כדולק ומחמם בלא הרף. אמנם מדובר בהספק של כ-150 וואט, אך גם בכך יש בזבוז אנרגיה רב. הדרישה ההלכתית היא שיהיה בכוח גופי חימום אלו לחמם ולבשל ביצה וכדומה. מבחינת ההלכה, סידור כזה 'חלש' ביותר, משום שבפועל אין בכוחו של 'נר התמיד' הזה לבשל משהו ממשי. יתר על כן, חוק החשמל דורש ניתוק מוחלט של ציוד חשמלי מן המתח בשעות שמחוץ לעבודה, ואם ינהגו כך, לא הועילו חכמים בתקנתם. ובעיקר, מסיבות של בטיחות ותחזוקה, יש הכרח להתקין מתג על הקיר, המנתק את כל החשמל מן התנור ('שאלטר'), ובפועל עובדי המטבח יכולים לנתק אותו בקלות, וכל 'השלכת הקיסם' ההתחלתית על ידי יהודי – בטלה.

ד. 'משגיחון' אלקטרוני

במכון צומת הגו פתרון הלכטכני לבעיה זו, ופותח מנגנון אלקטרוני שאינו מאפשר לנכרי להפעיל מכשיר חימום חשמלי בלא הפעלתו על ידי יהודי, המשגיח או נציגו. יתר על כן, אם יהודי הפעיל את המחבת למשל, והנכרי ניתק 'בין חביתה לחביתה' – הוא לא יוכל להפעילה שוב, מבלי שהיהודי ידרש להגיע למקום. וזה מעשהו:

המתח לסיר או לתנור וכדומה, עובר דרך קופסא אלקטרונית של מכון צומת. בתוכה יש חייון זרם, וקבוע בה מפתח חשמלי המצוי ביד המשגיח. כדי להפעיל את החימום, הנכרי צריך להפעיל את מתקן הבישול ועדין אין חימום עד שמחזיק המפתח יסובבו, ורק אז מתחבר המתח החשמלי למתקן הבישול. קופסת הפיקוד בודקת כל הזמן האם חולף דרכה זרם. אם הפיקוד חש שאין זרם (הוא אומר: כיבו אותו[1]), ממסר חשמלי מתנתק בקופסת הפיקוד, ושוב לא ניתן יהיה להפעיל את החימום בלא המפתח שביד ישראל. בשלב הבא מתוכנן שבמקום סיבוב המפתח, יוכל היהודי להפעיל מרחוק, מכל מקום

שהוא נמצא, באמצעות חיוג טלפוני או שגיור מסרון. אפשרות נוספת שנבחנת עתה היא שלא יהיה צורך במפתח (צרור מפתחות, אחד לכל מחבת, תנור או סיר!) אלא זיהוי מוזרני של המשגיח באמצעות טביעת אצבע, קודן, כרטיס מגנטי או קירבה.

ה. בישולי נכרים לא על ידי אש

הכול מודים שמתקני בישול שיש בהם גופי חימום חשמליים נחשבים אש לכל דבר. אבל איסור בישולי נכרים אינו אמור בכל צורה של הכנת תבשיל. כך נפסק ב'שלחן ערוך'⁹:

דג שמלחו עובד כוכבים ופירות שעשנן עד שהכשירן לאכילה, הרי אלו מותרין, דמלוח אינו כרותח בגזירה זו, והמעושן אינו כמבושל. הגה: גם כבוש אינו כמבושל, **דלא אסרו אלא בישול של אש.**

ו. בישול בקיטור

בדורות האחרונים דנו בעניין בישול בקיטור, שהוא תולדת האש, האם יש בו משום בישולי נכרים. והנה ב'דרכי תשובה'¹⁰ הובא בשם שו"ת 'חיים שנים':

[מהא] דלא גזרו אלא בתולדות האור זוקא שמעינן דין חדש דאם צלה נכרי ביצה **בחמה** שרי דאין בו משום בישולי עכו"ם... ולאו זוקא בחמה אלא אפילו בחול ובאבק דרכים ובגג רותח **אע"ג דלענין שבת אסור מ"מ לענין בישולי עכו"ם שרי.**

בשו"ת 'שם אריה' הובאו דברי רב אחד, שרצה לומר לעניין ה'ציקער' שנתבשל על ידי קיטור הבא ממים רותחין, הבל המים לא גרע ממעושן, דאין בו משום בישולי עכו"ם. ובספר 'זר זהב' על ה'איסור והיתר'¹¹ נכתב:

...שענין הבישול ע"י מכונות קיטור הוא דבר שהתחדש עתה מקרוב, א"כ י"ל דזה לא הוי בכלל הגזירה...

וכה ראיתי בשו"ת 'אבן יקרה'¹²; ועיין עוד בשו"ת 'שואל ומשיב' תליתאי 13 מה שכתב לתרץ את מנהג ההיתר ב'צוקער' שנעשה על ידי עכו"ם; ועיין ב'שדי חמד' בחלק אסיפת דינים¹⁴: למרות כל השיקולים הללו, דומה כי למעשה מקובל להחמיר בקיטור, לפחות לכתחילה.

9. יו"ד סי' קיג סעי' יג.

10. יור"ד סי' קיג אות טז.

11. כלל מג ס"ק ד.

12. יו"ד סי' ג.

13. ח"א סי' רל.

14. מערכת בישולי א"י סי' ב.

סוף-סוף הקיטור רותח ומבעבע מכוח האש שיצרה אותו, ואין זה דומה לחמה. הרב שמואל וואזנר¹⁵ הביא את דברי ה'דרכי תשובה' ופסק לחומרא בקיטור:

בד"ת כאן העתיק מתשובת אבן שתיה דלא גזרו בישול גוי על תולדת האור רק על אור עצמו. ולדידי דבר פשוט דאין כן ההלכה... ודוקא בתולדת חמה לא גזרו, והיינו במבשל בחמה ותולדה. ובענין **בישול בזיעה המסקנא ג"כ להחמיה**.

וכן כתב 'שבט הלוי'¹⁶:

ואבאר יותר, דלא מבעיא דהיינו כשנכנס הקיטור תוך המים ומחמם המים שזה בישול ממש, אלא גם אם נכנס הקיטור לתוך הקנים ונמצא שהבל המים בלבד הוא המבשל, מכ"מ לענ"ד **כל שנקרא עליו שם בישול כדרכו הוא בכלל גזרה דבישול עכו"ם**, והוציאו רק עישון ומליחה וכבוש דאינו בישול במציאות. ואין מתקבל כלל מש"כ שם בד"ת בשם א' המשיבים דאינו אסור כיון דלא היה מעיקרא בכלל הגזירה, דפשוט דזה אינו, דלא פרטו אופני בישול **אלא כל פעולת בישול כדרכו בכלל גזרה דחיתון**.

ולהלן שם העיר על בישול נכרי במיקרוגל, ויובא להלן.

והנה הרב וואזנר החמיר להחשיב בישול נכרי גם בקיטור. אכן יש לומר שקיטור סוף-סוף מקורו באש. אך מה דינו של בישול שאין לו כל זיקה לאש, כמו במיקרוגל, למשל?

ז. מיקרוגל

שאלת בישולי נכרים במיקרוגל 'עלתה על שלחן מלכים' בדורנו. כאמור, תהליך החימום הוא באמצעות קרינה, ולא העברת חום תרמו-דינמית. פרופ' זאב לב (שהיה מורי ורבי בטכנולוגיה הלכתית) פרסם ב'מוריה'¹⁷ מאמר על הנושא 'בישול נכרים באמצעות תנור מיקרוגל'; וזו לשונו¹⁸:

השאלה האם איסור בישולי נוכרים חל גם על אמצעים כמו תנור מיקרוגל תלויה בחקירת מהות הגזירה שגזרו חכמים. האם הגזירה הייתה רק על ה'חפצא', על התבשילים שבישלו נוכרים, או שיש להתייחס גם לאמצעי הבישול, לסוגי ולמקורות החום והאנרגיה... אני מסתפק בעניין זה. אולי הגזירה חלה רק על דברי

15. 'שבט הלוי' ח"ו סי' קח.

16. ח"ט סי' קסב.

17. צח, שבט תשנ"א, עמ' צח-קד.

18. שם, עמ' ק, קב.

המאכל המתבשלים באופן רגיל וראויים לעלות על שולחן מלכים. ומכיון שמעושו, מליח וכבוש אינם תבשילים במובן הרגיל, אע"פ שראויים הם לעלות על שולחן מלכים, לא נכללו בגזירה זו. הגזירה לא כללה תנאים טכניים כגון איזה אמצעי בישול, אלא כל תנור המבשל את המאכל נכלל בגזירה שהרי העיקר הוא שהתבשיל צריך להתבשל... לו יצויר מקור חום אחר, שונה מאש וטוב יותר מאש, המאפשר לבשל ולהכין מאכל בטעם טוב ומעודן, יתכן שגם על תבשיל זה יחול האיסור של בישול נוכרים. אבל מה אעשה שמפשטות הלשון של הרשב"א והראב"ד וסתימת הלשון של הטור **משמע שהגזירה חלה רק על בישול באור או בתולדות האור**... [לסיכום] נוכרי המבשל בתנור מיקרוגל אינו אוסר את התבשיל... מכיון שהראשונים סוברים שעיקר הגזירה היתה על אור ותולדות האור, ולכולי עלמא תגור מיקרוגל אינו נחשב כאור או תולדות האור...

פרופ' לב נוטה לדעה שכלל לא הייתה גזרה במתקני חימום שאינם בגדר אש, ומיקרוגל בכללם. אמנם הוא נשען במידה רבה על טענה ש'אינו עולה על שלחן מלכים', ולדעתי זו משענת קנה רצוץ. ראשית, מניין שהמתבשל במיקרוגל אינו משמש 'מלכים' או אינו מוגש בסעודות חגיגיות ובאירוח מלכותי?! לדעתי, מוקד הדיון ההלכתי הוא האם גזרת הבישול חלה גם על מתקנים שאינם לא אש ולא תולדותיה. גם בעניין זה דעת הרב וואזנר נחרצת לחומרא, כך נכתב ב'שבט הלוי'¹⁹:

אשר שאל הלכה למעשה בענין התנורים שפועלים ע"י גלים קצרים מהו דינם לגבי בישול עכו"ם. וכתב בשם מצדדים להקל דהבישול בתנור אינו דומה לבישול של אש כלל, לא במהותו ולא בטיב הבישול. לא במהותו דבזה הבישול נעשה ע"י ריכוז גלים שעוברים את החלקים הקשים ומגיעים לחלקים הרכים של המבושול ועי"ז הם מבשלים במהירות מאד. וגם בטיב הבישול אינו דומה לגמרי למבושול באש ממש, ומעלת כב' כתב דיש מקילים בזה, וגם מסעדות כשרות המהדרין בשאר דברים אינם מקפידים מלבשל בזה ע"י עכו"ם. ובתשובת דבר זה אומר כי הדבר **פשוט כי דבר זה אסור משום בשולי עכו"ם**, כי בין לטעם הגזרה משום חתנות ובין לטעם הגזרה משום שמא יאכילנו דברים טמאים... כי מה איכפת צורת ואיכות הבישול כל שנתבשל והוכן לסעודה באופן הרגיל בתקופה זאת, ואוכלים מאכל זה בתור נתבשל היא הגזרה שגזרו חז"ל. ולא הוציאו רק עישון... וכן מליח... דכ"ז אינו נכנס בגדר בישול אעפ"י שיש בו צדדי דמיון לבישול ומחילא אינו בכלל הגזירה, דאין זה הכנת תבשיל הרגיל. אבל מיקרוגל דעושה כהיום הכנת תבשיל הרגיל פשיטא דהוא בכלל בישוליהם וחלילה להקל בזה. וגם סו"ס נתבשל ע"י אור

אש אלקטרי וא"ת דגם זה אינו בכלל א"כ גם בשול על אור האלקטרי הרגיל יצא מכלל הגזרה ואסור לומר כן.

ואכן, דומה כי למעשה אין מתירים בישול נכרי במיקרוגל בלא צירופי קולות נוספות.

ח. כיריים או מחבת אינדוקציה

כיום, נתחדשה שיטת בישול וחימום הקרויה אינדוקציה. מדובר במכשירים חשמליים שבהם האדם מדליק ומכוון את הטמפרטורה הרצויה (בדרך כלל באמצעות לחצנים דגיטלים או משטחי מגע), ועדיין לא מתחיל שום חימום. האדם מניח סיר מיוחד, בעל תחתית מתכתית מגנטית, והסיר עצמו 'סוגר מעגל' וגורם למעין קצר חשמלי המזרים זרם חשמלי חזק בגוף הסיר, וממנו למאכל. בשיטת האינדוקציה, אין מכבים את המחבת או הכיריים, אלא פשוט מורידים את הסיר מהם והמעגל החשמלי מתנתק, וחוזר חלילה.

להלן הסבר ותרשים מאת הרב ד"ר דרור פיקסלר²⁰:

בגוף הכיריים יש אלקטרומגנט (מתואר באיור כסליל) המייצר שדה מגנטי בתדירות גבוהה (השדה מתואר בקווים סגורים). השדה המגנטי חודר לכלי הבישול ויוצר תנודות סיבוביות קלות של נושאי המטען (זרמי מערבולת קטנים), וכך גורם להתחממות. כמו כן התנגדות כלי הבישול לשינוי השדה המגנטי גורמת להתחממות. החום מועבר לתכולת כלי הבישול (למזון המתבשל). לא נוצר זרם חשמלי בכלי הבישול ודבר לא מורגש מחוץ לכלי הבישול. מיד עם הרחקת כלי הבישול מהכיריים, הוא מפסיק להתחמם. דעת לנכון נקל שבמתקן אינדוקציה אי אפשר כלל להדליק האש או 'להשליך קיסם' על ידי יהודי, שהרי רק הנחת הסיר על ידי הנכרי היא המפעילה למעשה את החימום.

בי"ד באלול תשע"ג פניתי בשאלה לרב אשר וייס מירושלים, כדלהלן:

אחדשה"ט ומבוא הברכות כיאות, אבקש התייחסותו לשאלה נחוצה הקשורה בעיקר למוסדות רבים המקפידים על הלכות בישולי נכרים... בכיריים מסוג אינדוקציה מפעילים כפתור חשמלי המפעיל סלילים פנימיים ופיקוד, אך עדיין אין חימום של המשטח. הסיר עצמו, שיש בו מתכת בתחתיתו, הוא המוליך החשמלי והוא יוצר מעין קצר חשמלי (ללא אש!) והסיר מתחמם, אך לא המשטח. כל פעם שמרימים את הסיר ממושבו, החימום מפסיק (שהרי הסיר עצמו הוא ה'חוט

²⁰. לקוחים ממאמרו של הרב נחום א' רבינוביץ בתחומין לג, 'בישול בשבת ויו"ט על כיריים אינדוקציה'.

החשמלי). וכשמחזירים את הסיר – הזרם עובר בו שוב ומחמם.

ושאלתי: שמא יש להקל אם יהודי יעשה את הפעולה החשמלית הראשית שהיא תנאי לכל החימום, וזו תיחשב מעין 'השלכת קיסם', אך לא אש של ממש. זרם חשמלי משמעותי קיים ברציפות כל הזמן, גם ללא סיר או מחבת, ללא חימום. יש לקחת בחשבון כי החימום והבישול במתקן זה הוא ללא אש, כמיקרוגל למשל. וכידוע, יש הטוענים כי אין בכלל איסור בישולי עכו"ם במיקרוגל, למשל, ויש שאפילו טענו זאת על קיסור, וק"ו לנד"ד. ועוד, שהרי ניתן לצרף את ההיתר של הרמ"א על 'שפחות בבית ישראל'.

וזו תשובת הרב אשר וייס:

ונראה לענ"ד דיש מקום גדול להקל בזה לפי שיטת הרמ"א²¹ דאם ישראל הדליק את האש, אף שהגוי הדליק מאש זה במקום אחר ושם הניח גוי קדירה ע"ג האש, אין בזה בישול עכו"ם. ולכאורה הדברים ק"ו, דמה אם מקילים כאשר כל תהליך הבישול במקום זה נעשה ע"י גוי משום שמקור האש ע"י ישראל נעשה במקום אחר, ק"ו כאשר מקור החום נעשה ע"י ישראל במקום זה, ואינו מחוסר אלא הנחת הקדירה בלבד. ואין לדחות דשאני התם דמ"מ הישראל הדליק אש, משא"כ בני"ד שאין כל אש בעין, שהרי ממ"נ הלא גם בשעת הבישול ממש אין כאן אש בעין, אלא שאנו מחמירים דיש דין בישול עכו"ם כיון שזה דרך בישול אף שאין כאן אש בעין, וא"כ מהי"ת לדון בזה לחצאין, לחומרא ולא לקולא. וכבר כתבתי במנח"א (דברים סימן ה' אות ו') כע"ז **לגבי תנורי מיקרוגל דלענ"ד בשעה"ד גדול יש להקל שאין בהם בישול נכרי** כיון שאין כאן בישול ע"י אש. ואת"ל שדין בישול זה כבישול ע"י אש אפשר דהכנסת התקע לשקע ע"י ישראל דינו כהדלקת האש ע"י ישראל לשיטת הרמ"א. אך באמת דבר רחוק הוא לומר דהכנסת תקע לשקע הוי כהדלקת האש, אך בני"ד **מסתבר טפי להקל שהרי הישראל הדליק את הכיריים**, ואין הגוי אלא מניח את הקדירה על הכיריים ממילא הכיריים מתחממים. ואף אם יש מקום לדון בזה בסברא, כיון דבאיסור דרבנן עסקינן, ולענ"ד נראה מסברא דיש להקל כמבואר, נראה דבמקום צורך גדול המקיל לא הפסיד.

אם נאמץ פסק זה, שדי כי יהודי יבצע את הפעולה החשמלית המקדימה, אזי ניתן להפעיל את המשיגיון האלקטרוני שתואר לעיל גם על מתקן אינדוקציה. באמצעותו ניתן לוודא כי הנכרי לא כיבה את ההפעלה הראשית, והפעיל שוב בעצמו. במקרה כזה המכשיר יגלה זאת והנכרי ייאלץ לקרוא למשגיח להפעיל את הפיקוד של מכון צומת. ואזרבה,

21. סימן קי"ג ס"ז.

זומה כי ההשגחה תהיה יותר פשוטה בתנור או במחבת אינדוקציה מאשר בכלי בישול חשמלי, משום שבאינדוקציה 'סדר העבודה' הוא שאין מכסים את הכפתור הראשי, ורק מורידים את הסיר או המחבת. אין לנכרי אינטרס דווקא לכבות (ואם יעשה כן, בזדון או בשגגה, ייאלץ לקרוא למשגיח להפעיל, מקרוב או מרחוק). לעומת זאת במתקן בישול חשמלי בדרך כלל נוהל העבודה הוא לכבות כל פעם, ולא רק להנמיך את עוצמת גופי החימום, כדי לחסוך באנרגיה וכדי למנוע התחממות ניכרת של הסביבה הקרובה למתקן הבישול הפולט חום.

סיכום

- א. בעיית בישולי נכרים במטבחים ציבוריים היא בעיה המתרחבת והולכת, ונותני הכשרות מתמודדים עם קשיים רבים למנוע איסור הלכתי זה.
- ב. מרבית נותני הכשרות מסתפקים בכך שיהודי 'יטיל קיסם' – כפסק הרמ"א, דהיינו ידליק את האש, ואז הנכרי יכול להניח סירי מזון כרצונו.
- ג. במכשיר חשמלי הפעלת החימום הראשונה צריכה להיות בידי יהודי, וגופי החימום צריכים להמשיך ולבעור כדי לאפשר לנכרי להניח סירים ומחבתות וכדומה.
- ד. יש בעיית פיקוח קשה על כך, ועל כן מכון צומת פיתח 'משגיחון אלקטרוני' הגורם שהפעלת החימום הראשוני תיעשה רק על ידי יהודי. המנגנון בנוי על חיישן זרם אלקטרוני. אם הנכרי סגר את המתקן, הוא אינו יכול לשוב ולהשתמש בו מבלי שיקרא למשגיח לחדש את החשמל, מקרוב, באמצעות מפתח, או מרחוק, באמצעות חיוג טלפוני.
- ה. בישול במתקנים שאינם אש ממש, כמו קיטור ומיקרוגל, יש שטענו כי אין בהם כלל איסור בישולי נכרים. בדרך כלל לא מקובל להסתמך על דעות אלו אלא רק בשעת דחק גדולה.
- ו. גם משטח בישול או חימום באינדוקציה איננו מוגדר אש, והמתירים בישולי נכרים בקיטור ובמיקרוגל יתירו גם במכשירי אינדוקציה.
- ז. חידוש הלכתי הוא שבמכשיר אינדוקציה די שיהודי יפעיל את מתג ההפעלה הראשי, אף על פי שעדיין אין המכשיר מתחמם ממש, אלא רק בעת הנחת הסיר (על ידי הנכרי). הפעלת המתג הראשי נחשבת 'הטלת קיסם' ודי בכך.
- ח. לפיכך, אפשר בהחלט ליישם את פתרון ה'משגיחון האלקטרוני' הנ"ל גם בכיריים או במחבתות אינדוקציה.